

Бүгү чуртгарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

РСФСР-ниң Компартиязынын
Тыва республика комитетинин,
Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер
Чөвүлелинин органы

1990 чыл
октябрь
19
пятница
№ 238 (1438)
1925 чылдан
ISSN 0013-788X
Өлөң 3 км.

Бистиң корр.
дүвүренчиг
медээни
дамчыдып тур
ДЫДЫК
КАЖАА

УЕНИН СУДАЛЫ ДУУН

СОЛУННАР ҮНМЭЭН. Чылдагааны чүдел?

Октябрь 17-де, эртенги 7 шак 03 минутта Тываның нити электри четкиниге коштунган бүгү деискээриге электри чырымы өшкөн. Электри тогу чүгө 13 шак 13 минутта катан коштунган. Ол аразында электри тогу-биле ажыдаар бүгү бугурулгелр амыл чок тургунан. Ооң чылдагааны чүд?

Тываның Тожу, Мөңгү-Тайга райондары, Кунгур-Тугаан адыг бүгү деискээри нити Сибириниң электри четкиниге Абаза — Ан-Довурак, Шүшенское — Кызыл электри шугунарның дузазы-биле коштунган. Абаза — Ан-Довурак шугунарның план боюгаар сеттелге чорууда турган, чырык өшкөн үедө Шүшенское — Кызыл шугунарның 253 биле 254 чыгырларының аразына, Танзыбей суурдан ыран авеске электри сымырындаа кошкан чериден уулган.

Электри четкилериниң ажылдакчылары дарым хемчеглерин ал, Кызылдан вер-

Дээди өөредилге черлеринин статусунуң дугайында СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИН ПРЕЗИДЕНТИЗИНИН ЧАРЛЫ

Чуртта боттанып турар социал-экономиктиг чыны чартылгаларын челиш-киниң болуру, нити-ледин мезү-шынгар болгаш угаан-бодал депшиле-эзи совет кижи бүрүзүнүн культуразында болгаш хуурунда доктаамал чогадыкчы сайыраалындан улуу-биле хамааржыр. Улус өөредилгезиниң, ооң иштинде дээди өөредилге черлериниң хостуг болгаш амылдары кылдыр амылдарын ол со-руларга шийтирээрэ иелен турар.

Күрүнениң төөгү-биле холбашкан турса-каалдарын үрегдээр болгаш ооң символдарын дорамчылап көөр чоруктарны болдур-бас дугайында СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИН ПРЕЗИДЕНТИЗИНИН ЧАРЛЫ

Совет күрүнениң үндө-лекчини В. И. Ленинниң, өске-даа нити-политиктиг ажылдакчыларын турса-каалдарын, Октябрь революциязын, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынын мемориалдарын, Совет күрүнениң төөгү-биле холбашкан өске-даа турса-каалдарын, Ада-чуртту камгалап тургаш, мадыр-лык-биле мичин дайы-чыларын хөөрлерин дорамчылап үрегдээр чоруктар, а ол ичинде күрүне символдарын — күрүне символдарын, тугун болгаш РСФСР гимнини дорамчылап буржарталыр фактылар уда-дараа бооп турар.

БӨГҮН ДООЗУПКАН

Бин-Хем районда «Кызыл тараачын» совхоз-туң тараажылары аяс хүн бүрүзү халас итпайн, сыгта артын калган чүс хире гектар көк-сулавы берген кезин доозар.

Совхоз нити-биле гектардан 11,7 центнер тарааны ажаан алган.

Тараа культуларынның ажаан алышканын өлөөн организастыг эржен. Метанализаторлар 5358 тонна кызыл-тас, арбай, сулавы бастырган. Амгы хүннерде тарааны аштап, арыйлаш, шала адаанан салтыналдырып кургандыр дериг-херексели ажылгап турар.

Совхозтуң комбайнерлери күскү ажаал алышканын үезинде кижи бүрүзү 162 тоннаны чаа дудуктуң тарааны бастыргар тургаш,

ДААРТА МАРГЫЛДАА ЭГЕЛЭЭР

Кадмы багай болгаш инвалид апарган удушту деткир, оларга дузалаар, оларны хөй-нитини амыл-дык ириштирер соруга-биле бо чылдын октябрь 1-ден ноябрь 1-ге чедир «Ак даңгыш» деп ат-биле яны-бүрү хемчеглерин республикада эр-тирип турар.

Ам даарта, октябрь 20-де, Бүгү-россияның караа чет-пестер нити-биле Тыва республика эргелелиниң илүүвунга (Кызыл хоорай, Кеңил-оол кудумчузу, № 5) караа четпестериниң республика маргылдааы эгелээр.

Бо чемпионатты бистиң республикага баштай-ла 1988 чылда эртирген. Ий-амгы чемпионатка 10 амыл спортчулар киржир. Мурунда илүүг маргылдаага Тес-Хемден, Улуг-Хемден келген кирипкчилер шыырак ойнааш, шыла-раан.

Даарта эгелээр ол маргылдаа болза, кадмы кошкан кижи дээр дээш салгыш салышкынның бир хевир, буныгын чорутуң херек-чиз болур.

«Шын»-номчукчуларында СҮМЕЛЕЖИР, ЭКИ ЧҮҮЛДЕРНИ АЖЫГЛААР

«Шын» солунуң номчукчулары-биле ужуражылгалары солунуң редактору Тыва АССР-иниң улус депутаты Владимир Чадыр-ба, солунуң агродепутур киизиниң эрденчизи Седен Хертек, тускай корреспондентизи Манай-оол Оюн, фотокорреспондентизи Олар Овчечин болгаш бо одурларынның автору киришкен. Олар «Шын» солунуң, боттарынның чогаалчы ажыл-чорудула-газына хамаарышкан өткөрткөн берген база моон сонгааргы сорудаларга доктаган. Солунуң ном-чукчуларының саналдары, сумелери, шүгүмү-лелери кичээттиг дымнаал, айтырлыгына харыяларын берген.

Чөөн-Хемчик райгүсү-муну иштин херектер киизиниң ажылдакчылары-биле ужуражылга үезинде сес кижи саналдары, сумелери берген, оларны кол-нолу мында илтирдик.

Сүте-Маалар КУУЛАР: — Көзүмө хоойлуунуң солун дамыштыр амылчы чога бидиндир кылдыр тайыл-бырларны, милицияны ат-алдарын көдүрер дээш амылды чорудары чуту-га болуп турар.

А. Д. Сатты Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаар дугайында

1. ССР Эвилелиниң болгаш эвилелешкен республикаларын хойлуужуу-лазына дүшүр амылдар кылдыр болгаш устаттарына үндөшүр амылдар бот-башкарылгыш (автономнуг) организацияларын статусун дээди өөредилге черлериниң инициативаның боюгаар оларга тыпсыр.

И. П. Пешеложныйга «Тыва АССР-ниң алдарыг чер хуваакчызы» хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

Чер таарыштырын хуваа-рынга ачы-хавылазы дээш «Востокбирозем» инсти-туттуң Тывада төлөвилел киизиниң начальниги Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай, 1990 чылдын сентябрь 25.

И. П. Пешеложныйга «Тыва АССР-ниң алдарыг чер хуваакчызы» хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

Чер таарыштырын хуваа-рынга ачы-хавылазы дээш «Востокбирозем» инсти-туттуң Тывада төлөвилел киизиниң начальниги Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай, 1990 чылдын октябрь 15.

ЖУРНАЛИСТЕР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

СССР Президентиниң парла-лаа албанының уду-туркузу В. Н. Игнатенко октябрь 16-да совет болгаш дааштыкы журналистер-биле ужурашкан. Табынның Но-бель шаңнаалы М. С. Горба-чевка тывысаны-биле хол-баштыр ооң алынга бистиң чуртувустун яны-бүрү бу-лундарында болгаш дааштык чурттардан хөй сангыг телеграммаларын көп ту-гарып ол журналистерге чу-гаалаан. Делегей халыктын анык алабыр чедирге бугу-ниң парлага дамыштыр илдерин Михаил Серге-вич дилөө деп, В. Н. Игна-тенко дыңаткан.

СОҢГУКЧУЛАРЫНГА ЧОРААН

РСФСР-ниң улус депута-ды Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. Б. Ондар чоокта чая Бай-Тайга районунуң Кара-Хөлте, Шуй-га чедип, соңгукчулар-биле ужуражып, депутат акыл-чорудулазынын дугайында өткөдүн берген. Оон акы-да ол Ан-Довурак хоорай-ның чамдык күш-ажыкчы коллективтеринге барган.

СҮМЕЛЕЖИР, ЭКИ ЧҮҮЛДЕРНИ АЖЫГЛААР

улус депутаттарынын Бай-Тайга район Сөвединиң сессиязына, патия Барыш-Хемчик райкомунуң өткөт-соңгудалык партия конференциязына киришкен.

Депутат акыл-чорудула-зынын дугайында өткөдүн соңгукчуларга берип тура, район Сөвединиң сессиязына база конференцияга-да Ч.Д. Б. Ондар РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң амыл-чынын дугайың, хүлөп алды-нып турар хойлуужуу-лаа актыларынын ужурутпазын дымс.

Валентина КУУЛАР, хар-рылдаа сайырынын началь-ниги — Амгы үедө 200 амыл кижи «Шыны» чыгыткан, өрткөн чылдык дениелден куду болуп турар. Солун-нар чагыдылазын дүргедир-динче албан организаста-лар, кижилер далашпай ту-рары четпес, үе-хуусаа ма-налас болот.

Делег-оол КУУЛАР: «Хөр-үм-дэг» кооперативте пар-тия ага организастыкын секретары. — Солунуң ном-чукчулары-биле ужуражыл-галары бичи суурларга че-дир кылдыр күзөңгү-дир. Солунуң материалдарында четпестер база тургулар. Тес-Хем. Эрзин районнары-ның малчынарын дыма мактал бижир. Чөөн-Хемчик район-нуң нөдө ишчилерин ы-чалдыр мактаваан. Солуну-чу чагыдылазы дыма оокум коруп турар, ону дүргедээр дээш амылдар турар бис.

Мичинер МОНГУШ: баш-кыс — Мен чүгө четпестер-ге донгаар боладым. Солуну-нук телевидение программа-зын четпес окулдуруп турар. Хамаарылга коммюктарын амылгавас. Херэжениер чөвүлелдериниң акылдарын дуржулазын, ында четпес-териниң солун арнарына чырытпай келген. Анык-тарын амыл-херектериниң, оларны шийтирээр айты-рыларына талазы-биле эвеш бичиң турар. Солун-нар «Дерин өлүрүшкү» деп материал үнгөн, оон сөс-дө-маа дыма чевен болган, моон түшөл үндүрүп, мате-риалдарыны шынарны акы-нидер дээш амылдар хө-рөк. Рынон экономикаыны шийтир турар үедө анык-марышан тайылбырын бө-рү күзөңгү-дир.

Токпак-оол САРЫГЛАР: совхозта партия секретары: — Солунуң амыл эки-ниң турары өөрчүгү. Ужу-ражылгалары хөй-биле эртирер, ол бола солунуң акылды экинчилерге ду-залаар. «500 хүн» деп про-грамманын дугайында солунга бичиңизниң четпес, ону эвештеп бээр амылчы чога-га амылдар деп санаар мен. Чүгө чуталган чамдык эштер-ниң саналдары, сумелери мында кирбөө, ыдым-дэг бола оларны солун, оон амылдакчылары амыл-чорудулазына амылгавас.

Таан-оол ХЕРТЕК: («Шыны» корр.).

1990 чыл
октябрь
19
пятница
№ 238 (1438)
1925 чылдан
ISSN 0013-788X
Өлөң 3 км.

ПАРТИЯНЫҢ РЕСПУБЛИКА КОМИТЕДИНИҢ КОМИССИЯЗЫНДА

Республиканың партия орга-низациязынын соңгудалык органдарын чаа составын төлөвилел тургузар болгаш РСФСР-ниң КП-иниң рес-публика комитетиниң струк-туразын тодаралыр талазы-биле комиссияны элчегилг хурамы бо чылдын октябрь 16-да болган.

РСФСР-ниң КП-иниң республика коми-тетиниң база республиканың партия организастыкын контроль комиссиязынын составына партия районнары-ның болгаш хооромунуң са-налдаан кайлыктураларын чуталажып көргөн.

Партияны республика комитетиниң составына 89, контроль комиссиязына — 27 кижи соңгур деп са-налды комиссия кирген.

Республика комитетиниң база контроль комиссиязы-нын составына кайлыктураларын чуталажып турар бө-лөк комиссияны кичири-ри чамдык районнарга тө-лө-гаш хооромга хамаарыш-тыр шүгүмүлелдиг санал-дарын кирген.

Партияны республика коми-тетиниң моон сонгаар турар структуразынын дугайында айтырганы комиссия чуталажып көргөш, беш комиссия турарын таарым-чалыг деп көргөн; партия эге-органдажыларын амыл-чорудулажып чаартырында идеология комиссиязы; на-ционал политика болгаш аныктар айтырлыгынын талазы-биле комиссия; соци-ал-экономиктиг комиссия; аг-рар айтырлыгынын тала-зы-биле комиссия.

Комиссия бодунуң анык-лын уламчылап турар.

Чугалаан. Оом-биле терге-леештер, кол-ла кичээтениң ол аде тургустуушкунуңа амыл үе-чалазында ший-тирээр негетиниң турар айтырлыгына база ры-нон ишчилериниң бичи-бол-башкан чүүлдерге утлаан.

Партияны республика коми-тетиниң моон сонгаар турар структуразынын дугайында айтырганы комиссия чуталажып көргөш, беш комиссия турарын таарым-чалыг деп көргөн; партия эге-органдажыларын амыл-чорудулажып чаартырында идеология комиссиязы; на-ционал политика болгаш аныктар айтырлыгынын талазы-биле комиссия; соци-ал-экономиктиг комиссия; аг-рар айтырлыгынын тала-зы-биле комиссия.

Комиссия бодунуң анык-лын уламчылап турар.

Чугалаан. Оом-биле терге-леештер, кол-ла кичээтениң ол аде тургустуушкунуңа амыл үе-чалазында ший-тирээр негетиниң турар айтырлыгына база ры-нон ишчилериниң бичи-бол-башкан чүүлдерге утлаан.

Партияны республика коми-тетиниң моон сонгаар турар структуразынын дугайында айтырганы комиссия чуталажып көргөш, беш комиссия турарын таарым-чалыг деп көргөн; партия эге-органдажыларын амыл-чорудулажып чаартырында идеология комиссиязы; на-ционал политика болгаш аныктар айтырлыгынын талазы-биле комиссия; соци-ал-экономиктиг комиссия; аг-рар айтырлыгынын тала-зы-биле комиссия.

Комиссия бодунуң анык-лын уламчылап турар.

Чугалаан. Оом-биле терге-леештер, кол-ла кичээтениң ол аде тургустуушкунуңа амыл үе-чалазында ший-тирээр негетиниң турар айтырлыгына база ры-нон ишчилериниң бичи-бол-башкан чүүлдерге утлаан.

Партияны республика коми-тетиниң моон сонгаар турар структуразынын дугайында айтырганы комиссия чуталажып көргөш, беш комиссия турарын таарым-чалыг деп көргөн; партия эге-органдажыларын амыл-чорудулажып чаартырында идеология комиссиязы; на-ционал политика болгаш аныктар айтырлыгынын талазы-биле комиссия; соци-ал-экономиктиг комиссия; аг-рар айтырлыгынын тала-зы-биле комиссия.

Комиссия бодунуң анык-лын уламчылап турар.

Чугалаан. Оом-биле терге-леештер, кол-ла кичээтениң ол аде тургустуушкунуңа амыл үе-чалазында ший-тирээр негетиниң турар айтырлыгына база ры-нон ишчилериниң бичи-бол-башкан чүүлдерге утлаан.

Партияны республика коми-тетиниң моон сонгаар турар структуразынын дугайында айтырганы комиссия чуталажып көргөш, беш комиссия турарын таарым-чалыг деп көргөн; партия эге-органдажыларын амыл-чорудулажып чаартырында идеология комиссиязы; на-ционал политика болгаш аныктар айтырлыгынын талазы-биле комиссия; соци-ал-экономиктиг комиссия; аг-рар айтырлыгынын тала-зы-биле комиссия.

Комиссия бодунуң анык-лын уламчылап турар.

Чугалаан. Оом-биле терге-леештер, кол-ла кичээтениң ол аде тургустуушкунуңа амыл үе-чалазында ший-тирээр негетиниң турар айтырлыгына база ры-нон ишчилериниң бичи-бол-башкан чүүлдерге утлаан.

Партияны республика коми-тетиниң моон сонгаар турар структуразынын дугайында айтырганы комиссия чуталажып көргөш, беш комиссия турарын таарым-чалыг деп көргөн; партия эге-органдажыларын амыл-чорудулажып чаартырында идеология комиссиязы; на-ционал политика болгаш аныктар айтырлыгынын талазы-биле комиссия; соци-ал-экономиктиг комиссия; аг-рар айтырлыгынын тала-зы-биле комиссия.

Комиссия бодунуң анык-лын уламчылап турар.

ДУГУЙ КЫРЫНДА САДЫГ ЭЭЗИ ЧОНГА ЧЕДИРГӨР ТАЙЫЛЫРЛААР

Тайды Уулавын Казы тайгаларына ээрдадыр оруулаштып чыгуу барында...

Элегес ажалдык кооперациясында Анатолий Ондар...

Ажылдык кооперациянын ууртукчулары биле хунун чымы тутуру...

Элегес сүзүр — орус тыя ижкилерин интернационал чыгуу...

Районун бүтү ажыл-агыйларында болгон ажылдык коллективтеринде...

Чөвүлөдүн ууртукчулары С. Хертек, К. Лачча бугурудуло-экономика өөрчүлгө...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Баран сурап, суур ам кирбес. Күзөп чагаан чүүлдерин Хунун экизэр...

Арты-лошке тура дүшпес. Алтосадыг Элегесте бар. Арбын көвей бараанары...

Баран сурап, суур ам кирбес. Күзөп чагаан чүүлдерин Хунун экизэр...

Эртен өөрчүлгөсүндө чыгында 31 политикти шлода. 13 политиктеринде...

Осло. Тайбынын 1990 чыгында болгон шлода. ССРЭнин Президентинин М. С. Горбачевты...

ПРАГА. СЭКП-дин кежигунирнин үнүп турарында эде тургустуушкуну...

ВАРШАВА. Польша Республиканын Министрлер Чөвүлөсүнүн Даргазы Талеуш Мазовский...

ЖЕНЕВА. Швейцарияда чыл бурда 60 муу чыгыш кичини кара-бажыга...

БУДАПЕШТ. Күрүне өчүтүзүшкү бугурулдерин, ылаштыг садыг болгон иштин чегинде...

МООЛ ЖУРНАЛИСТЕР—ТЫВАДА

Моолдун Хубсугул аймакында «Эрх чыло» Эрх-шолок солуунда...

Тыва АССР биле Хубсугул аймактын арасында чыгардыр шолог жөгжүвейн...

Танды районга барып. «Красное знамя» солунунда ажалдык кооперациянын ууртукчулары биле хунун чымы тутуру...

Нинтисилде амгы байдалды оон иштинде социал дүшкүрүтүр чоруктуу узам озуп турары...

Тайды Уулавын Казы тайгаларына ээрдадыр оруулаштып чыгуу барында...

Элегес ажалдык кооперациясында Анатолий Ондар...

Ажылдык кооперациянын ууртукчулары биле хунун чымы тутуру...

Элегес сүзүр — орус тыя ижкилерин интернационал чыгуу...

Районун бүтү ажыл-агыйларында болгон ажылдык коллективтеринде...

Чөвүлөдүн ууртукчулары С. Хертек, К. Лачча бугурудуло-экономика өөрчүлгө...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Баран сурап, суур ам кирбес. Күзөп чагаан чүүлдерин Хунун экизэр...

Арты-лошке тура дүшпес. Алтосадыг Элегесте бар. Арбын көвей бараанары...

Баран сурап, суур ам кирбес. Күзөп чагаан чүүлдерин Хунун экизэр...

Эртен өөрчүлгөсүндө чыгында 31 политикти шлода. 13 политиктеринде...

КУШ-АЖЫЛ КАМГАЛАЛЫ—ЧУГУЛА ХЕРЕК

Тываның профбилелдеринин область чөвүлелиниң ээлчегил каттышкан VI пленуму болуп эрте...

Нинтисилде амгы байдалды оон иштинде социал дүшкүрүтүр чоруктуу узам озуп турары...

Ажыл-агый камгалалында тургустуушкуну чыгуу барында...

Элегес сүзүр — орус тыя ижкилерин интернационал чыгуу...

Районун бүтү ажыл-агыйларында болгон ажылдык коллективтеринде...

Чөвүлөдүн ууртукчулары С. Хертек, К. Лачча бугурудуло-экономика өөрчүлгө...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

КУШ-АЖЫЛ КАМГАЛАЛЫ—ЧУГУЛА ХЕРЕК

Тываның профбилелдеринин область чөвүлелиниң ээлчегил каттышкан VI пленуму болуп эрте...

Нинтисилде амгы байдалды оон иштинде социал дүшкүрүтүр чоруктуу узам озуп турары...

Ажыл-агый камгалалында тургустуушкуну чыгуу барында...

Элегес сүзүр — орус тыя ижкилерин интернационал чыгуу...

Районун бүтү ажыл-агыйларында болгон ажылдык коллективтеринде...

Чөвүлөдүн ууртукчулары С. Хертек, К. Лачча бугурудуло-экономика өөрчүлгө...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Политикти өөрчүлгөсүндө болгон артадыр иштинде эде тургустуушкуну...

Баран сурап, суур ам кирбес. Күзөп чагаан чүүлдерин Хунун экизэр...

Арты-лошке тура дүшпес. Алтосадыг Элегесте бар. Арбын көвей бараанары...

Баран сурап, суур ам кирбес. Күзөп чагаан чүүлдерин Хунун экизэр...

Эртен өөрчүлгөсүндө чыгында 31 политикти шлода. 13 политиктеринде...

Ослодан чугула меле. Персия мугулдура байла. Дж. Буштун меделели.

ПРАГА. СЭКП-дин кежигунирнин үнүп турарында эде тургустуушкуну...

ВАРШАВА. Польша Республиканын Министрлер Чөвүлөсүнүн Даргазы Талеуш Мазовский...

ЖЕНЕВА. Швейцарияда чыл бурда 60 муу чыгыш кичини кара-бажыга...

